

Pharos

Werkprogramma 2027

in aansluiting op de Pharos-strategie 2027-2030

Voor de aanvraag van de VWS-instellingssubsidie 2027

Samen voor gelijke kansen op gezondheid

Inhoudsopgave

1 Om te beginnen 3

2 Gezondheidsverschillen: het speelveld van vandaag 4

3 Over Pharos 7

4 Opzet werkprogramma 10

4.1 Hoofdactiviteit 1: Een stevige gezonde basis 11

4.2 Hoofdactiviteit 2: Onze inhoudelijke expertisegebieden 15

Expertisegebied 1: Toegankelijke en persoonsgerichte zorg, ondersteuning en preventie 15

Expertisegebied 2: Rechtvaardig systeem: gezondheid en kansengelijkheid in alle domeinen 17

Expertisegebied 3: Samenwerken met mensen en gemeenschappen om wie het gaat 21

Expertisegebied 4: Invloed van vlucht- en (arbeids)migratieachtergrond op gezondheid 23

Doorlopende initiatieven binnen de VWS-instellingssubsidie 27

4.3 Hoofdactiviteit 3: (Kennis)ecosysteem van de toekomst 29

5 Tot slot 31

Vastgesteld door de directie op 4 september 2026
Goedgekeurd door de raad van toezicht op 17 september 2026

1 Om te beginnen

In 2040 heeft iedereen in Nederland gelijkwaardige toegang tot gezondheid en zorg, omdat Pharos het systeem zo heeft beïnvloed dat rechtvaardigheid niet langer een ideaal is maar een maatschappelijke standaard.

Dat is ons gewaagde doel waar alle collega's van Pharos zich, samen met onze partners, iedere dag met hart en ziel voor inzetten. En dat is nodig, want de harde realiteit is dat de toegang tot gezondheid en zorg fors onder druk staat. Dat de levensverwachting van mensen met een lager inkomen nog steeds meer dan 7 jaar korter is dan van mensen met een hoger inkomen. Dat zij 21 jaar in minder goed ervaren gezondheid leven.

In dit werkprogramma heeft Pharos uitgewerkt hoe wij in 2027 onze instellingssubsidie inzetten om de gezondheidsverschillen in Nederland te verkleinen. Daarnaast hebben we onszelf in 2027 de opdracht gegeven om nadrukkelijker de impact van onze expertise en inzet te monitoren en te evalueren. Dit met de ambitie om zoveel mogelijk waarde te creëren: voor onze profijtgroep, onze doelgroepen en de maatschappij. Nu en in de toekomst.

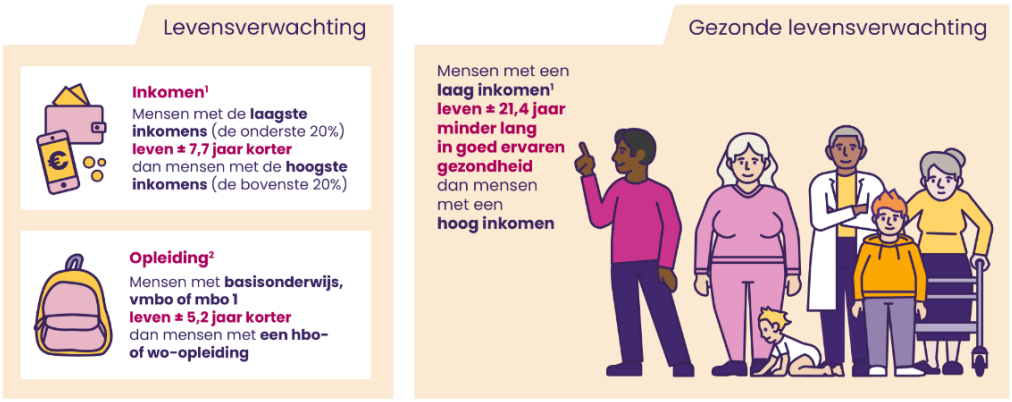
We zullen ook vaker agenderend zijn en ons uitspreken: altijd onderbouwd vanuit onze expertise. Die gelijkwaardig is opgebouwd uit wetenschappelijke, praktijk- en ervaringskennis. Laten we helder zijn: wij zijn niet activistisch en zijn niet gebonden aan een politieke kleur. Maar wij staan voor een samenleving waarin iedereen mee mag en kan doen, waar geen ruimte is voor uitsluiting. En zijn ervan overtuigd dat investeren in het verkleinen van gezondheidsverschillen altijd loont.

Wij zijn VWS erkentelijk voor het jarenlange vertrouwen in ons. Voor het zien van het belang om wetenschappelijke kennis, ervarings- en praktijkkennis te vertalen naar handelingsperspectief. Ook in 2027 werken we weer samen aan een toekomstige generatie zonder vermijdbare gezondheidsverschillen.

Hartelijke groet,
Namens alle collega's van Pharos,
Tamara Pieterse
Directeur-bestuurder

2 Gezondheidsverschillen: het speelveld van vandaag

De feitelijke situatie
De kansen op gezondheid zijn nog altijd niet eerlijk verdeeld. Nog stéédś hangt je gezondheid en levensverwachting af van waar je wieg stond, hoeveel geld je hebt en hoe je meekomt in de maatschappij. Niet door toeval, maar langs duidelijke maatschappelijke scheidslijnen. Mensen in een zwakkere sociaaleconomische positie leven gemiddeld korter, brengen meer jaren door in slechtere gezondheid en ervaren een hogere ziektelast dan mensen met een hbo- of wo-opleiding, meer inkomen of zekerheid. Deze verschillen zijn groot, hardnekkig én in belangrijke mate vermijdbaar.

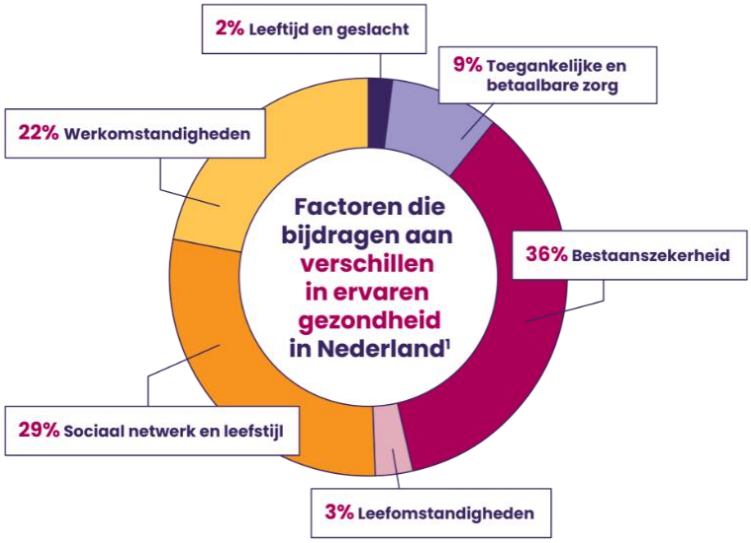
Figuur 1 Gezondheidsverschillen in Nederland[1]

Deze verschillen hebben grote impact op de persoonlijke levens van een grote groep mensen. Daarnaast raken ze onze hele Nederlandse samenleving: onze welvaart, de deelname van alle inwoners aan onze maatschappij, de economie, de arbeidsmarkt en de zorg. Gezondheidsverschillen zijn dus niet alleen oneerlijk maar leiden ook tot hogere zorgkosten, een hogere druk op de zorgsector en hogere maatschappelijke kosten. Het terugdringen is daarmee niet alleen een morele kwestie, maar het loont ook om hierin te investeren.

[1] Referenties 1. CBS Statline, 'Gezonde levensverwachting; inkomen en welvaart', Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire/Utrecht. Geraadpleegd: 22 oktober 2025. [Online]. Beschikbaar op: https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85445NED/table?ts=1773156321432 (periode 2019-2022). 2. CBS Statline, 'Gezonde levensverwachting; geslacht, leeftijd en onderwijsniveau', Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd: 24 oktober 2025. [Online]. Beschikbaar op: https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84842NED/table?ts=1726665999574 (periode 2021-2024).

Gezondheidsverschillen terugdringen: een opgave voor iedereen
Gezondheid en gezondheidsverschillen worden bepaald door een combinatie van persoonlijke kenmerken en omstandigheden waarin mensen geboren worden, opgroeien, wonen en werken. Verschillen in gezondheid worden daarmee niet alleen veroorzaakt door verschillen in toegang tot goede, betaalbare en begrijpelijke zorg, maar ook door bestaans(on)zekerheid, woon- en leefomstandigheden, een beperkt sociaal netwerk, kennis en vaardigheden en werkomstandigheden. Een recente Nederlandse studie[2], gebaseerd op het model van de WHO[3], laat de relatieve bijdrage zien van elke factor op ervaren verschillen in gezondheid. Waar toegankelijke zorg ongeveer 9% bijdraagt aan ervaren verschillen in gezondheid, zien we dat bestaanszekerheid, sociaal netwerk en leefstijl en werkomstandigheden tussen de 22% en 36% bijdragen aan ervaren verschillen (toelichting op de bijdrage van leefomstandigheden[4]).

Beide studies laten zien dat het terugdringen van gezondheidsverschillen niet een opgave voor de zorg alleen is, maar vooral iets vraagt van de inrichting van de maatschappelijke systemen (zoals onderwijs, arbeidsmarkt en huisvesting).

Figuur 1 Factoren die bijdragen aan verschillen in ervaren gezondheid[5]

Toegenomen aandacht voor rechtvaardigheid en kansengelijkheid
Van het coalitieakkoord en de zorgakkoorden tot initiatieven als de Koploperscoalitie voor een Gezond Nederland (op initiatief van Samenwerkende

[2] Meulman, I., Jansen, T., Uiters, E., et al. (2025). Decomposing socioeconomic differences in self-rated health and healthcare expenditure by chronic conditions and social determinants. International Journal for Equity in Health.
[3] En World Health Organization. (2019). Healthy, prosperous lives for all: The European health equity status report. WHO Regional Office for Europe.
[4] Hoewel leefomstandigheden in Nederland beperkt lijken bij te dragen (3%), kan dit gerelateerd zijn aan de indicatoren die zijn meegenomen. Deze zijn gericht zijn op energiearmoede, bevolkingsdichtheid, groen in de buurt, geluidsoverlast, luchtvervuiling en veiligheid in de buurt. Indicatoren zoals de kwaliteit van de woning en kwaliteit van de buurt zijn niet meegenomen of niet onderscheidend. In andere Europese landen zien we dat leefomgeving een grotere bijdrage heeft die met name verklaard wordt door verschillen in de kwaliteit van de woning. Deze zijn mogelijk in Nederland minder groot.
[5] Meulman et al 2025 (zie 2)

GezondheidsFondsen): overal om ons heen zien we dat er meer en meer aandacht is voor het realiseren van rechtvaardigheid en kansengelijkheid.

Het Rijk heeft de volgende onderwerpen daarvoor op de agenda geplaatst:

1 bestaanszekerheid en werk (om armoede terug te dringen en bestaanszekerheid te verbeteren)
2 een gezonde generatie (voor een gezonde start voor elk kind)
3 een gezonde fysieke leefomgeving (inrichting en kwaliteit van de leefomgeving hebben invloed op de gezondheid en gedrag van inwoners)
4 van zorg naar gezondheid en welzijn (van een zorgsysteem naar een gezondheidssysteem)

VWS sluit hierbij aan met de rijksbrede agenda 'Gezondheid in Alle Beleidsterreinen[6]'(GiAB) en ook in de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid zijn kansrijk opgroeien en het terugdringen van gezondheidsachterstanden twee belangrijke thema's.

Ook zien we een aantal andere maatschappelijke ontwikkelingen die relevant zijn voor onze programmering. Zo zorgt de toegenomen mate van digitalisering en inzet van AI binnen zorg en welzijn ervoor dat mensen in de meest kwetsbare situaties onvoldoende of niet bereikt worden. We maken ons zorgen over de polarisatie in onze samenleving. De toegenomen (culturele) diversiteit van onze (vergrijzende) samenleving leidt daarnaast tot een groeiende vraag naar passende zorg en ondersteuning die aansluit bij verschillende leefwerelden en achtergronden. De complexiteit van onze samenleving blijft toenemen en vraagt een grotere mate van zelfredzaamheid van inwoners. We zien echter ook dat de groep mensen die moeite heeft met het zoeken, vinden en toepassen van gezondheidsinformatie toeneemt. Dit vraagt van organisaties een grotere inzet en ongelijk investeren om ervoor te zorgen dat mensen hun weg naar zorg en ondersteuning blijven vinden.

Het is mooi om te zien dat er in de samenleving een uitgesproken ambitie is om te komen tot de gezondste generatie[7] ooit. En ook dat het thema bestaanszekerheid meer en meer in de belangstelling komt te staan. Steeds meer onderzoek laat zien dat financiële onzekerheid, problematische schulden, woononzekerheid en beperkte toegang tot voorzieningen direct samenhangen met gezondheid, participatie en kansen. En partijen zijn meer en meer bereid om hierin te investeren.

Pharos blijft zich, net als voorheen, inzetten om te voorkomen dat maatschappelijke transities juist de mensen in de kwetsbaarste positie verder op achterstand zetten. Hierbij sluiten we aan bij de maatschappelijke ontwikkelingen en de agenda van de rijksoverheid. Hoe we dit doen, lichten we toe in de volgende hoofdstukken.

[6] https://www.zorgakkoorden.nl/programmas/gezondheid-in-alle-beleidsdomeinen/
[7] Kabinetsformatie 2025. (2026, 30 januari). Aan de slag: Coalitieakkoord 2026-2030. https://www.kabinetsformatie2025.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030

3 Over Pharos

Onze nieuwe strategische koers
Pharos is het expertisecentrum gezondheidsverschillen van Nederland. Onze gedrevenheid halen we uit onze rotsvaste overtuiging dat iedereen recht heeft op gezondheid, dat gezondheidsverschillen maatschappelijk en economisch ontoelaatbaar zijn en dat het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen bijdraagt aan een betere samenleving. Wij werken daarom aan een gelijkwaardige toegang tot gezondheid en zorg voor iedereen. Waarin niet alleen de verschillen worden aangepakt, maar ook oog is voor de oorzaken ervan.

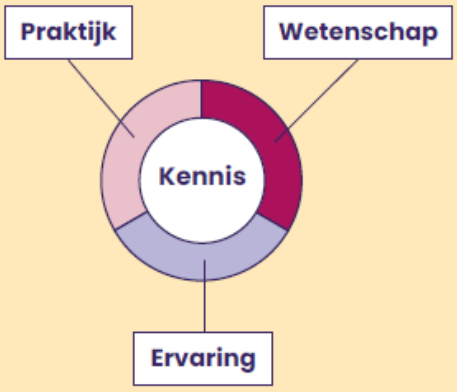
Vanaf onze oprichting tot nu zetten we ons al meer dan dertig jaar in voor het verbeteren van toegankelijkheid en kwaliteit van zorg voor groepen mensen van wie de stem vaak niet gehoord wordt. Onze wortels liggen in het werken met mensen met een migratie- of vluchtachtergrond. Die ervaring leerde ons waar ongelijkheid begint en hoe diep die kan doorwerken. Dit heeft geleid tot een grotere ambitie: het terugdringen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Met onze oorsprong als blijvend kompas. Hier zetten we ons elke dag voor in.
> onze nieuwe strategische koers

Onze rol als expertisecentrum
We hebben als expertisecentrum de verantwoordelijkheid om onze kennisbasis te onderhouden, te verrijken en actueel te houden op basis van de nieuwste inzichten. Onze kennisbasis rust op zowel wetenschappelijke, praktijk- als ervaringskennis.

Een brede kijk op kennis

Wij richten ons op het verkleinen van gezondheidsverschillen. Dit doen we samen met veel partijen in het veld en samen met de mensen om wie het gaat.

Hierbij combineren we kennis uit de wetenschap, uit de praktijk van professionals en ervaringskennis van de mensen om wie het gaat. Deze kennis delen we met een weerbarstige praktijk waarin we nieuwe vraagstukken tegenkomen en continu nieuwe kennis ontwikkelen en delen.

Figuur 2 Een brede kijk op kennis

Wij zien onze rol echter breder: kennis is belangrijk, maar geen doel op zich. Impact maken ermee is nog belangrijker. Niet alleen via het maken van kennisproducten, maar ook via agendering, netwerkvorming, procesbegeleiding en systeem-

beïnvloeding zorgen we voor beweging. Daarom willen wij onze expertise ruimhartig delen, zorgen dat deze expertise ook daadwerkelijk werkt en aanzet tot verandering en dat we met onze expertise het belang van en de verantwoordelijkheid voor het verkleinen van gezondheidsverschillen op de juiste agenda's zetten.

Onze aanpak

Onze aanpak bestaat uit één of een combinatie van een aantal kernactiviteiten:

Kennisontwikkeling: we ontwikkelen en onderhouden onze kennisbasis door eigen onderzoek, door het bijhouden van wetenschappelijk onderzoek op ons terrein, door ervaringskennis op te halen en door het inbrengen van praktijk- en ervaringskennis vanuit onze activiteiten in elk van onze expertisegebieden. Dit doen we samen: in wisselwerking met inwoners, ervaringsdeskundigen, professionals en partners. We brengen deze kennis samen en duiden deze. We monitoren wat werkt om zo onze expertise blijvend te vernieuwen en gerichte impact te maken.

Kennis bruikbaar maken: we maken deze kennis toegankelijk en toepasbaar voor de praktijk. We doen dat bijvoorbeeld door handelingsperspectieven te ontwikkelen en zo te laten zien wat werkt.

Kennisdeling en -implementatie: we verspreiden onze kennis in publicaties, online, in leerplatformen, via trainingen, webinars en meer zodat onze expertise duurzaam vindbaar blijft voor al onze stakeholders. Daarbij helpen we anderen die met deze kennis aan de slag willen om gezondheidsverschillen te verkleinen.

Kennisverbinding: we verbinden mensen en partijen rond een thema. We doen dat domein- en sectoroverstijgend. Hierbij zorgen we er ook nadrukkelijk voor dat we de mensen betrekken om wie het gaat.

Kennisagendering: we gebruiken de kennis om het verkleinen van gezondheidsverschillen te agenderen en zo anderen te inspireren en te stimuleren om hier een bijdrage aan te leveren.

Figuur 4 Onze werkwijze

Al onze activiteiten zijn erop gericht om gezondheidsverschillen terug te dringen. Onze expertise is voor iedereen te vinden en te gebruiken die met ons streeft naar een samenleving waarin iedereen gelijke kansen op gezondheid krijgt.

Sleutelpersonen en evaringsdeskundigen

Een sleutelpersoon of ervaringsdeskundige is iemand die eigen ervaring, ervaringskennis of ervaringsdeskundigheid heeft op het leven in een kwetsbare situatie door opeenstapeling van sociale determinanten, migratie- of vluchtachtergrond of uitsluiting en discriminatie en opgeleid is om deze kennis in te zetten. Het zijn mensen in verschillende levensfases, van jongeren tot ouderen.
In de praktijk werken we onder meer samen met taalambassadeurs, ervaringsdeskundigen op verschillende thema's (Geldzorgen, eerste 1000 dagen), sleutelpersonen op verschillende thema's (Gezondheid, VGV, Onderwijs, Dementie), rookvrijaambassadeurs, panelleden discriminatie, deelnemers aan spiegeltrajecten en cocreatie sessies, en alle inwoners met wie we in onze verschillende projecten samenwerken.

4 Opzet werkprogramma

Pharos ontvangt een jaarlijkse instellingssubsidie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Daarvoor leveren we specifieke kennis en expertise die voor iedereen toegankelijk zijn om gezondheidsverschillen terug te dringen. Dit stelt ons in staat om professionals, (zorg)organisaties, onderzoekers en beleidsmakers op lokaal, regionaal en landelijk niveau te bereiken, te inspireren, te verbinden en te voorzien van concrete handelingsperspectieven om aan de slag te gaan met het verkleinen van gezondheidsverschillen.

In afstemming met VWS hebben we richting gegeven aan de activiteiten die we in 2027 gaan uitvoeren. We zijn in gesprek over de wijze waarop we meer inzicht kunnen geven over de impact die we maken en de manier waarop we een meerjarig programma kunnen vormgeven. Dit werkprogramma bestaat uit drie hoofdactiviteiten die aansluiten bij onze strategische koers, namelijk:

1. Een stevige gezonde basis
2. Onze inhoudelijke expertisegebieden
3. Het (Kennis) Ecosysteem van de toekomst[8]

Iedere hoofdactiviteit bestaat uit een aantal activiteiten. We beschrijven per hoofdactiviteit op hoofdlijn wat we willen bereiken en wat de belangrijkste activiteiten zijn die we gaan uitvoeren.

[8] In onze strategische koers staan drie organisatorische opgaven, namelijk (1) intern én extern samenwerken met de mensen en gemeenschappen om wie het gaat, (2) het expertisecentrum van de toekomst en (3) het (kennis) ecosysteem van de toekomst. Opgave 1 is meegenomen in de inhoudelijke expertisegebieden, opgave 2 bij de gezonde en stevige basis. In dit hoofdstuk ligt de focus op opgave 3, het ecosysteem van de toekomst.

4.1 Hoofdactiviteit 1: Een stevige gezonde basis

Om onze doelen te behalen is het belangrijk dat we een stevige en gezonde basis hebben. Dit omvat een kennisbasis die op orde is en een expertisecentrum dat impact maakt met de kennis die zij verspreidt.

Kennisbasis op orde
Pharos zorgt er als expertisecentrum voor dat wetenschappelijke kennis, praktijkkennis en ervaringskennis actueel, vindbaar, toegankelijk en direct bruikbaar zijn voor onze doelgroepen: professionals in de dagelijkse praktijk van zorg, welzijn en preventie, bestuurders en beleidsmakers met invloed op gezondheid en zorg en (kennis)partners in ons ecosysteem. Dat betekent dat onze kennisbasis up-to-date moet zijn, concrete en toepasbare kennis moet bevatten en dat we een betrouwbare partner zijn in het veld. Daarom werken we binnen onze expertise-gebieden naast het verspreiden en laten werken van kennis, expliciet aan het verstevigen van onze kennisbasis.

Dit doen we in 2027 concreet door:
- het versterken per expertisegebied van onze kennisbasis en het opstellen van een kennisagenda waarbinnen we kennis verzamelen en verrijken en bestaande kennisproducten up-to-date houden;
- jaarlijks inzicht te geven in de belangrijkste feiten en cijfers rondom gezondheidsverschillen. Hiervoor werken we samen met andere partijen (zoals het RIVM) om optimaal gebruik te maken van de beschikbare landelijke databases en onderzoeken, zoals de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV) en VZ info (informatie over volksgezondheid en zorg);
- het ontwikkelen en ontsluiten van kennisproducten die aansluiten bij de dagelijkse praktijk van professionals;
- een betrouwbare en vertrouwde partner te zijn voor partijen die willen werken aan het verkleinen van gezondheidsverschillen en onze expertise kunnen toepassen in hun dagelijkse praktijk;
- het versterken van onze eigen onderzoeksinfrastructuur door gericht kwaliteitsmanagement.

Impact maken met onze kennis
Met onze kennis willen we gezondheidsverschillen verkleinen. Om zoveel mogelijk impact te maken betekent dit dat onze expertise onze doelgroepen bereikt en zij in de praktijk gezondheidsverschillen kunnen verkleinen. Als expertisecentrum hebben we de nadrukkelijke verantwoordelijkheid om onze expertise te verspreiden en te laten werken in de praktijk (figuur 4). We zorgen voor het actueel houden van onze kennis en voor optimale vindbaarheid ervan door onze doelgroepen.

Daarnaast willen we onze maatschappelijke bijdrage aan het verkleinen van gezondheidsverschillen beter zichtbaar maken en versterken. Hiertoe monitoren we met welke kennis(producten) we de meeste impact maken.

In 2027 werken we aan de volgende doelen:

Maximale impact van kennisverspreiding door doelgroepgerichte communicatie

Via onze kanalen (zie tekstkader) delen wij expertise over gezondheidsverschillen en inspireren we anderen om bij te dragen aan het verkleinen ervan. We richten ons hierbij op doelgroepen die daadwerkelijk verschil kunnen maken: professionals, beleidsmakers, bestuurders en kennispartners.

Dit doen we in 2027 concreet door:

- inzicht te krijgen in de maatschappelijke impact van onze kennisverspreiding;
- ontwikkelen van nieuwe manieren om informatie op de passende manier, op het passende moment bij de doelgroep te krijgen door onderzoek naar de werkwijze van onze doelgroepen;
- communicatiekanalen en netwerken gerichter in te zetten en meer te differentiëren in onze communicatie per doelgroep;
- partijen te stimuleren om samen te werken en kennis actief te delen met elkaar.

Onze kanalen

Om onze expertise te verspreiden gebruiken we de volgende kanalen:
Publicaties op onze expertisegebieden, variërend van wetenschappelijke publicaties, rapporten, handreikingen, voorlichtingsmateriaal, gesprekskaarten tot tools). Veel van onze publicaties zijn te vinden op onze kennisbank.
Onze websites:
www.pharos.nl
www.huisarts-migrant.nl
www.gezondheidsvaardigheden.nl
www.kansrijkestart.nl
www.gezondin.nu
www.organisatiesgezondheidsvaardig.pharos.nl (voor het VWS-programma organisaties gezondheidsvaardig!)
LinkedIn
Diverse nieuwbrieven zoals de Pharos-nieuwsbrief, Nieuwsflits van Huisarts-migrant, nieuwsbrief vanuit de Alliantie Gezondheidsvaardigheden
Podcast Gezondheid voor Iedereen
Evenementen zoals de jaarlijkse Week van de Gezondheidsverschillen, verschillende webinars, deelname aan symposia en congressen, presentaties

Gezondheidsverschillen krachtig agenderen in samenleving, beleid en praktijk

We houden gezondheidsverschillen op de maatschappelijke en politieke agenda, zowel op het gebied van zorg en welzijn, maar zeker ook op alle andere

beleidsterreinen. Door onze expertise hierover te delen met onze stakeholders, bereiken we dat bij elke beleidskeuze ook de gezondheid van groepen in kwetsbare posities wordt meegenomen.

Dit doen we in 2027 concreet door het:
- ontwikkelen en verspreiden van strategische boodschappen over rechtvaardigheid in gezondheid;
- versterken van de zichtbaarheid van Pharos-experts in (vak)media en maatschappelijke debatten om de expertise onder de aandacht te brengen;
- actief inzetten op maatschappelijke agendering (waar mogelijk samen met andere kennisinstellingen) om meer aandacht voor en kennis over gezondheidsverschillen op bestuurlijke en politieke tafels te krijgen zodat deze meegewogen wordt in beleid en besluit;
- organiseren van de landelijke Week van de Gezondheidsverschillen om brede aandacht en kennisdeling op het gebied van gezondheidsverschillen te faciliteren.

De stem van mensen om wie het gaat zichtbaar maken en versterken

Door expertise samen met mensen en gemeenschappen te ontwikkelen, helpt Pharos beleid en interventies effectiever en beter passend te maken. Om het belang hiervan te duidelijk te maken, laten we hun stem vaker horen.

Dit doen we in 2027 concreet door:
- ervaringskennis en -deskundigheid zichtbaar te maken in communicatie-uitingen, kennisproducten en bijeenkomsten;
- zorgen voor een goede digitale toegankelijkheid van onze online communicatie;
- zichtbaar samen te werken met sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en gemeenschappen bij onze kennisverspreiding.

Digitale innovatie en AI inzetten voor het vergroten van de impact van kennis

De wijze waarop informatie wordt gezocht en gevonden verandert snel. We gaan digitale technologieën en artificiële intelligentie (AI) benutten om kennis toegankelijker, beter vindbaar, persoonlijker en effectiever toepasbaar te maken voor professionals, beleidsmakers en partners.

Dit doen we in 2027 concreet door het:
- verkennen en implementeren van AI-toepassingen die de ontsluiting en verspreiding van expertise ondersteunen (inclusief doorontwikkeling website);
- vergroten van de digitale toegankelijkheid en vindbaarheid van onze kennis;
- opstellen van een, waar mogelijk gezamenlijk met andere kennisinstituten, digitale datastrategie waarin we de technologische ontwikkelingen die ons raken (slim gebruik van AI, open beschikbaarheid van kennis, benodigde digitale vaardigheden van medewerkers e.d.) verkennen en uitwerken.

Monitoring en evaluatie voor het vergroten van de impact die we maken

Om beter zicht te krijgen op welke expertise, activiteiten en producten de meeste impact maken, richten we de monitoring-, evaluatie- en leercyclus beter in zodat

beter zichtbaar wordt wat werkt, voor wie, onder welke omstandigheden en waarom. Hiermee maken we ook zichtbaar wat de impact is van onze kennis(producten) en kunnen we steeds meer sturen op de impact die we maken. Ook biedt dit inzicht in de kennishiaten die er nog zijn. Daarnaast maken hiermee nog beter inzichtelijk richting VWS wat de meerwaarde is van ons werk.

Dit doen we in 2027 concreet door:

- voor onze programma's en projecten gerichter vooraf vast te leggen welke impact we willen maken en wat we willen monitoren;
- het doorontwikkelen van een organisatiebrede monitoring-, evaluatie- en leercyclus voor onze grootste programma's/projecten die inzicht geeft in de impact die we in 2027 gemaakt hebben met onze expertise;
- te kijken op welke wijze we de resultaten ook mee kunnen nemen in onze verantwoording richting VWS.

Vindbaarheid en heldere positionering Pharos

Daarnaast starten we een positioneringstraject waarmee we Pharos vindbaar maken als dé go to organisatie als je iets wil weten over of aan de slag wilt met gezondheidsverschillen. Op basis van de huidige kennis over Pharos bij onze stakeholders en doelgroepen enerzijds en de positionering die we nodig hebben om op de juiste manier 'gekend' te zijn anderzijds, ontwikkelen we een positioneringsplan om goed gekend en gevonden te worden. Op die wijze vergroten wij de waarde en impact van onze expertise en dragen wij structureel bij aan het verkleinen van de gezondheidsverschillen in Nederland.

4.2 Hoofdactiviteit 2: Onze inhoudelijke expertisegebieden

Expertisegebied 1: Toegankelijke en persoonsgerichte zorg, ondersteuning en preventie

De toegang tot en kwaliteit van zorg, preventie en maatschappelijke ondersteuning is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Het aanbod is voor veel mensen ingewikkeld en niet passend. Steeds meer oplossingen worden digitaal aangeboden wat voor zo'n 20% van onze bevolking kan leiden tot een extra barrière. Daarnaast worden mensen te weinig persoonsgericht benaderd waardoor zorg en begeleiding onvoldoende passend zijn. Steeds meer mensen besluiten geen hulp te zoeken of hebben moeite met het betalen van de kosten wat kan leiden tot het besluit om geen hulp te zoeken of zorg uit te stellen.

De maatschappelijk opgave
Wanneer zorg, ondersteuning en preventie niet aansluiten bij de mogelijkheden, vaardigheden en behoeften van mensen in sociaaleconomisch kwetsbare situaties, dan heeft dat consequenties voor hun gezondheid en kwaliteit van leven. Het leidt ook tot verminderd en onjuist gebruik van preventie en zorgaanbod, en lager vertrouwen in organisaties. Met de in gang gezette transitie van 'zorg naar gezondheid' wordt steeds meer ingezet op preventie en ondersteuning om mensen 'gezond te houden' en zo de druk op de zorg te verlagen. Binnen deze ontwikkeling vervult persoonsgericht werken een belangrijke rol. Onderzoek laat zien dat de zorg en ondersteuning effectiever zijn wanneer zorgprofessionals aansluiten bij de sociale context, gezondheidsvaardigheden, waarden en behoeften van mensen. Ook kijkt de zorg naar oplossingen in de hoek van digitalisering en AI. We zien dat veel voorzieningen en interventies bepaalde mensen niet bereiken, bijvoorbeeld mensen met (chronische) stress en schulden, beperkte gezondheidsvaardigheden en/of een beperkt sociaal netwerk. Ontoegankelijke en onvoldoende persoonsgerichte zorg, ondersteuning en preventie werken druk op zorg en welzijn in de hand. Dit leidt tot hogere maatschappelijke kosten en uitsluiting van mensen.

Onze ambitie
We zetten in op betere uitkomsten van zorg, ondersteuning en preventie voor mensen in kwetsbare omstandigheden. Dit doen we door professionals, beleidsmakers en financiers van zorg en welzijn het belang te laten zien van gelijke toegang en een persoonsgerichte benadering bij het uitvoeren en opstellen van beleid en interventies. Aandacht voor de achterliggende maatschappelijke oorzaken van gezondheidsverschillen en het kennen en begrijpen van het perspectief van de mensen en gezinnen om wie het gaat is hierbij essentieel. Ook vraagt het om betere samenwerking tussen het zorgdomein en het sociaal domein.

Impact en resultaten
- Professionals houden meer rekening met de sociaaleconomische omstandigheden en vaardigheden van mensen. Zij doen dat door bewezen kennis en effectieve werkwijzen toe te passen in de dagelijkse praktijk.

- Professionals hebben meer kennis van en begrip voor de invloed van diversiteit, intersectionaliteit en discriminatie op de toegang tot en kwaliteit van preventie, zorg en ondersteuning en handvatten om er iets aan te doen.
- Bestuurders, besluitvormers en management van organisaties in de zorg, nemen de verantwoordelijkheid voor hun rol bij het verminderen sociaaleconomische gezondheidsverschillen en bevorderen gelijke toegang tot zorg in concrete acties.
- Organisaties beschikken over actuele kennis en concrete handelings-perspectieven om toegankelijk, persoonsgericht, inclusief en domeinoverstijgend werken te organiseren en discriminatie en uitsluiting tegen te gaan.
- In organisatiebeleid, processen en kwaliteitsontwikkeling zijn specifieke elementen geborgd, zoals bijvoorbeeld taalondersteuning, diversiteitssensitieve zorgpaden en structurele samenwerken met mensen met ervaringskennis, om beter aan te sluiten bij de impact van een vlucht- en migratieachtergrond.
- Beleidsmakers zijn ondersteund bij het ontwikkelen van beleid dat bijdraagt aan inclusieve, begrijpelijke en gebruiksvriendelijke persoonsgerichte (digitale en hybride) zorg, ondersteuning en preventie. Hierdoor creëren zij randvoorwaarden voor organisaties en professionals om mensen tijdig, passend en op een bij hen aansluitende manier te bereiken en ondersteunen.
- Kennis over de effectiviteit, werkzame elementen, randvoorwaarden en voorbeelden van samenwerking tussen het medisch en sociaal domein zijn in kaart gebracht en gedeeld met organisaties die invloed hebben op het landelijke en regionale beleid van zorg en sociaal domein.

In de praktijk werken we aan:

Kennisontwikkeling

- een up-to-date kennisbasis met de volgende onderwerpen: inclusief werken in zorg en welzijn, met aandacht voor mensen met een vluchtachtergrond, arbeidsmigranten en mensen met complexe zorg- en ondersteuningsvragen, begrijpelijke communicatie, digitale en hybride zorg en ondersteuning, persoonsgerichte communicatie met aandacht voor stress-sensitiviteit, het tegengaan van discriminatie, samen beslissen met aandacht voor gezondheidsvaardigheden en diversiteit, brede en oordeelvrije gespreksvoering;
- onderzoek naar welke kennis, vaardigheden en handelingsperspectieven professionals in preventie, zorg en ondersteuning in verschillende domeinen nodig hebben om persoonsgericht en inclusief te werken;
- de doorontwikkeling van oplossingen om handelingsverlegenheid te verkleinen door het ontwikkelen van bijvoorbeeld trainingen op het gebied van begrijpelijke communicatie, brede gespreksvoering, inclusief werken en het tegengaan van discriminatie. We formuleren daarbij ook organisatorische randvoorwaarden.

Kennis bruikbaar maken

- ontwikkeling van praktische tools voor professionals om het gesprek over de invloed van cultuur en migratiegeschiedenis te voeren;
- ontwikkeling van expertise en praktijkgerichte producten rondom preventieonderwerpen en gezond leven in combinatie met expertise op normverandering of de invloed van de context van de mensen om wie het gaat;

- ontwikkeling van tools en methoden om digitale uitsluiting, bias, ongelijkheid en discriminatie in digitale zorg en AI-systemen zichtbaar en bespreekbaar te maken.

Kennisdeling en -implementatie

- delen van (bewezen) interventies en effectieve werkwijzen met professionals. Denk hierbij aan: brede gespreksvoering in de huisartsenzorg, samen beslissen en stress-sensitief werken;
- delen van concrete en praktische handelingsperspectieven rondom het rekening houden en omgaan met diversiteit, het tegengaan van discriminatie en intersectionaliteit met professionals;
- uitbreiden van de implementatie op het gebied van persoonsgericht werken in het sociaal domein, zoals onder sociaal werkers en schuldhulpverleners;
- bij kennisdeling nadrukkelijk ook aandacht hebben voor de organisatorische borging (bestuurlijke sturing, tijd, ruimte en financiering).

Kennisverbinding

- verankering van de aanpak van gezondheidsverschillen in beleid, kwaliteit en bedrijfsvoering via leerbijeenkomsten en kennisnetwerken.

Kennisagendering

- agendering van knelpunten en ontbrekende randvoorwaarden bij beleidsmakers op regionaal en landelijk niveau rond sociaal verwijzen vanuit de zorg;
- agendering van het thema AI, zowel vanuit de kansen als risico's in relatie tot gezondheidsverschillen en toegang tot zorg, preventie en ondersteuning;

Expertisegebied 2: Rechtvaardig systeem: gezondheid en kansengelijkheid in alle domeinen

De maatschappelijk opgave

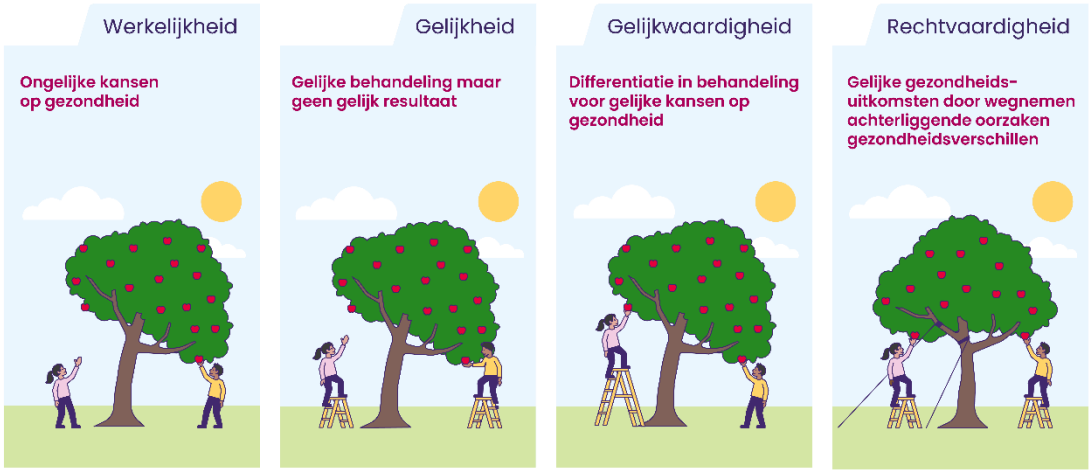
Gezondheid is ongelijk verdeeld in Nederland. Dat wordt niet alleen veroorzaakt door verschillen in toegang tot zorg, maar vooral door verschillen in bestaanszekerheid, wonen, onderwijs, werk en leefomgeving. Deze ongelijkheid is geen toeval, maar het gevolg van beleidskeuzes en de manier waarop maatschappelijke systemen zijn ingericht. Daarom vraagt het verkleinen van gezondheidsverschillen om veranderingen in de systemen die kansen en mogelijkheden van mensen bepalen. De overheid heeft de ambitie uitgesproken om gezondheid onderdeel te maken van al het beleid. Daarnaast is het de ambitie van de overheid om te werken aan de meest gezonde generatie ooit.

Onze ambitie

Het duurzaam terugdringen van gezondheidsverschillen vraagt een transitie in denken, werken en organiseren, zodanig dat overheidsbeleid beter afgestemd is op diverse uitgangsposities en omstandigheden van inwoners. Onze ambitie is dat rechtvaardigheid centraal komt te staan in het ontwikkelen van (gezondheids)beleid. Door beleidsontwikkeling te bekijken vanuit de lens van rechtvaardigheid ontstaat inzicht in de gezondheidsongelijkheid en perspectieven

om gezondheidsverschillen voor toekomstige generaties te verminderen. Onder andere door de stem van de inwoner en het perspectief van de inwoners om wie het gaat structureel als vertrekpunt te nemen.

De basis voor gelijke kansen op gezondheid worden in de eerste 1000 dagen en jongste jeugd gelegd. Door te zorgen voor een kansrijke start en een gezonde en passende pedagogische basis voor ieder kind wordt het fundament gelegd onder de Gezondste Generatie ooit. Gemeenten en andere partijen die -samen met ouders, ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen- werken aan het versterken van de pedagogische basis, verkleinen gezondheidsverschillen die van generatie op generatie worden doorgegeven.

Figuur 6: rechtvaardigheid in gezondheid

Impact en resultaten

Wij willen bijdragen aan een samenleving waarin iedere inwoner een eerlijke kans heeft op een goede gezondheid. Daarom werken we aan meer rechtvaardigheid in beleid en uitvoering op het gebied van onder andere gezondheid, bestaanszekerheid, leef- en werkomstandigheden. We bouwen voort op onze stevige kennisbasis vanuit het voormalig programma GezondIn. We maken daarin de relatie met de waarde rechtvaardigheid expliciet en wat dit betekent voor de transitie van zorg naar gezondheid.

- Er ontstaat een beweging waarin gezondheid en rechtvaardigheid het vertrekpunt worden voor anders kijken, handelen en organiseren. Bestuurders, beleidsmakers, professionals en samenwerkingsverbanden geven vanuit dit perspectief invulling aan de transitie van zorg naar gezondheid.
- Bestuurders, beleidsmakers en management nemen verantwoordelijkheid én maken verschil in het verkleinen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Zij durven bestaande patronen en keuzes ter discussie te stellen en gebruiken de lens van rechtvaardigheid om beleid en uitvoering anders in te richten.
- Het rechtvaardigheidsperspectief ondersteunt de GIAB-agenda en wordt gebruikt in landelijk beleid, onder meer op het terrein van bestaanszekerheid en

werkomstandigheden en in relatie tot beleid dat mensen met een vlucht- en (arbeids)migratieachtergrond raakt.
- Beleid en ondersteuning rond gezinnen gaan uit van diversiteit en veerkracht onder inwoners en gemeenschappen. Beleidsmakers en professionals sluiten aan en werken samen met ouders, sleutelpersonen en gemeenschappen in het vormgeven van lokaal beleid en ondersteuning in de wijk.
- Onderwijs- en wijkprofessionals beschikken over meer kennis, vaardigheden en praktische handvatten om kinderen en jongeren in kwetsbare situaties beter te ondersteunen.
- Duurzame kennisdeling, implementatie en borging door samenwerkingen met onder andere LOWAN, UAF, SAMAH, Rutgers, Trimbos en andere partners.

In de praktijk werken we aan:

Kennisontwikkeling en kennis bruikbaar maken
- een raamwerk voor rechtvaardigheid dat toepasbaar is in relatie tot zowel landelijk beleid als lokale en regionale gezondheidsbeleid en plannen;
- bundelen van bestaande kennisitems en ontwikkelen waar nodig aanvullend materiaal en instrumenten voor een passende kennisbasis op dit thema;
- onderzoek naar hoe centraal stellen van sociale rechtvaardigheid bijdraagt aan de transitie van zorg naar gezondheid voor iedereen en hoe dit toepasbaar wordt gemaakt in beleid en uitvoering;
- een systematische analyse van systeempartijen en beslismomenten op het gebied van bestaanszekerheid en werkomstandigheden om beïnvloedingsstrategie te bepalen;
- actualisatie en implementatie van de online leeromgeving Welbevinden in het nieuwkomersonderwijs.

Kennisdeling en -implementatie
- een sterk netwerk van kennis-, beleids- en praktijkpartners;
- continuering van de ondersteuning aan gemeenten, GGD'en en regio's in het formuleren van doelen, beleid en werkwijzen om gezondheidsverschillen te verkleinen;
- reflectiesessies met bestuurders en beleidsmakers binnen gemeenten, zorgverzekeraars en landelijke beleidsorganisaties, waarin zij reflecteren op de waarden, aannames en dilemma's die ten grondslag liggen aan beleidskeuzes (het ethische gesprek voeren);
- integratie van kennis over gezondheidsverschillen, inclusie en kansengelijkheid binnen de verschillende thema’s van de Gezonde School-aanpak.

Kennisverbinding
- organisatie van of inhoudelijke bijdrage aan leernetwerken en leertrajecten op landelijk en regionaal niveau waarbij we onze expertise en perspectieven inbrengen rondom samenwerken met inwoners in kwetsbare posities, domeinoverstijgend samenwerken en differentiëren;
- ondersteuning van het ministerie van VWS bij het uitvoeren van de beleidsagenda Gezondheid in alle Beleidsterreinen en het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid;

- samenwerking met andere kennisinstituten, waaronder RIVM en GGD GHOR Nederland rond efficiëntere kennisdeling richting gemeenten en GGD'en rondom gezondheidsbeleid en Gezond Leven;
- inhoudelijke bijdrage aan en ondersteuning van de realisatie van de kennisinfrastructuur IZA en AZWA, samen met partners.

Kennisagendering

- het verkennen van een spelvorm of leerervaring die rechtvaardigheid in beleid invoelbaar en concreet maakt;
- maatschappelijk debat en politiek discours om rechtvaardige gezondheid te agenderen, mede in relatie tot toekomstige generaties;

Uit de praktijk

Een gemeente merkt dat gezinnen met een vlucht- of migratieachtergrond beperkt gebruikmaken van opvoed- en ondersteuningsvoorzieningen zoals een spel-o-theek. Door samen te werken met sleutelpersonen, ouders en lokale professionals in onderwijs en voor- en naschoolse voorzieningen, welzijn (zoals het opbouwwerk) en preventie (zoals jeugdgezondheidszorg) wordt inzicht verkregen in drempels en behoeften. Deze inzichten worden vertaald naar inclusiever beleid en een toegankelijkere pedagogische basis, waardoor meer gezinnen en andere ouders met vergelijkbare vragen, of zo nodig passende ondersteuning weten te vinden.

Expertisegebied 3: Samenwerken met mensen en gemeenschappen om wie het gaat

De maatschappelijk opgave

Gezondheidsverschillen bestaan doordat beleid, preventie, onderzoek en zorg nog onvoldoende aansluiten bij de leefwereld, ervaringen en behoeften van mensen in een sociaaleconomisch kwetsbare positie en/of een migratie- of vluchtachtergrond. Een effectieve en duurzame aanpak begint daarom met duurzaam, gelijkwaardig en structureel samenwerken met de mensen en gemeenschappen om wie het gaat omdat zij deze leefwereld van binnenuit kennen.

Sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen spelen hierin een onmisbare rol. Zij kunnen bruggen slaan tussen inwoners, professionals en organisaties. Afhankelijk van hun rol, helpen zij mensen de weg te vinden naar passende zorg en ondersteuning, maken zij signalen zichtbaar, versterken zij wederzijds vertrouwen, beoordelen zij de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van communicatie of denken zij mee over beleid, onderzoek en uitvoering.

Onze ambitie

Pharos heeft gedegen expertise met betrekking tot het duurzaam samenwerken met mensen en de gemeenschappen om wie het gaat. We werken al jarenlang samen met sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen. Daarnaast hebben we expertise op het gebied van cocreatie, wijkaanpakken, spiegeltrajecten en ervaringspanels. Er zijn stevige partnerschappen opgebouwd met diverse organisaties die zich ook inzetten om juist de stem van deze mensen te laten horen. Hierop onderscheiden we ons van andere kennisinstituten. Onze ervaringen bundelen we en vertalen we naar expertise en toepasbare methoden voor beleid, onderzoek, communicatie en praktijk, zodat deze inclusief worden, écht aansluiten bij de leefwereld van alle mensen in onze samenleving en gezondheidsverschillen verkleinen.

Pharos ondersteunt organisaties in het organiseren van deze samenwerking. Daarnaast versterken wij expliciet de stemmen en samenwerking met mensen die nu vaak niet gehoord worden: zij die een sociaaleconomisch kwetsbare positie en/of een migratie- of vluchtachtergrond hebben. En tenslotte helpen wij organisaties in het opzetten en uitvoeren van inclusief onderzoek, als evidente voorwaarde en norm om te komen tot betekenisvolle inzichten en resultaten.

Impact en resultaten

- Meer organisaties werken duurzaam, structureel en gelijkwaardig samen met mensen en gemeenschappen die weten hoe het is om te leven in een sociaaleconomisch kwetsbare positie en/of met een migratie- of vluchtachtergrond.
- Meer professionals, onderzoekers en organisaties beschikken over kennis en praktische handvatten om deze samenwerking vorm te geven.
- Sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen krijgen een sterkere en duurzame positie binnen zorg, welzijn, preventie en onderzoek, met passende bekostiging.

- Beleid, communicatie en ondersteuning sluiten beter aan bij de leefwereld van mensen, waardoor gezondheidsverschillen worden verkleind.
- Inclusief onderzoek wordt beschouwd als evidente voorwaarde om te komen tot betekenisvolle inzichten en resultaten en richt zich onder andere op het beter vertegenwoordigd laten zijn van ondervertegenwoordigde groepen in wetenschappelijk onderzoek.
- We hebben een sterk netwerk van sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen waarvan de leden structureel betrokken worden bij onze activiteiten en die van onze partners.
- In zorg en welzijn is het vanzelfsprekend om samen te werken met de mensen om wie het gaat. We hechten aan en vragen aandacht voor nauwe en duurzame samenwerking met partijen die hierin gespecialiseerd zijn, zoals FSAN, Sterk uit Armoede en stichting ABC.
- Aanwezigheid van een representatieve klankbordgroep (de leden hebben ieder hun eigen expertise) binnen onze organisatie.
- Structureel verankerde wijze van samenwerken, door in al onze projectbrieven en externe opdrachten uren en budget te reserveren om gelijkwaardige samenwerking vorm te geven en te monitoren.

In de praktijk werken we aan:

Kennisontwikkeling en kennis bruikbaar maken

- een actuele en toepasbare kennisbasis op het gebied van cocreatie en samenwerken met mensen in (sociaaleconomisch) kwetsbare omstandigheden;
- monitoren en evalueren werkzame aanpakken rondom samenwerken met mensen en gemeenschappen in kwetsbare sociaal-economische posities;
- kennisontwikkeling over de maatschappelijke impact van samenwerking met Sleutelpersonen Gezondheid, taalambassadeurs en ervaringsdeskundigen.

Kennisdeling en -implementatie

- landelijke bijeenkomsten en kennisuitwisseling in samenwerking met onze partners;
- continueren, faciliteren en uitbreiden van het landelijke netwerk van sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en coördinatoren en zorgen voor trainingen, webinars en deskundigheidsbevordering voor Sleutelpersonen Gezondheid, ervaringsdeskundigen en coördinatoren;
- begeleiden organisaties bij implementatie en borging van duurzame samenwerking;
- ondersteunen van onderzoekers en organisaties bij het opstellen en uitvoeren van inclusief onderzoek.

Kennisverbinding

- begeleiden organisaties en regio's bij het implementeren van wijkaanpakken om gezondheidsverschillen te verkleinen;
- begeleiden leernetwerken.

Kennisagendering

- agenderen van de social return on investment in relatie tot samenwerken met, to cocreatie en tot wijkaanpakken;
- versterken van samenwerking en partnerschappen.

Uit de praktijk

Pharos is al jarenlang voorloper op het gebied van samenwerken met de mensen om wie het gaat. Denk daarbij aan co-creatietrajecten, spiegeltrajecten, test-trajecten, wijkaanpakken, panels en tools voor inclusief onderzoek. Ter illustratie twee voorbeelden.

In 2026 hebben we, in samenwerking met Sterk uit Armoede, ervaringsdeskundigen Geldzorgen en Gezondheid opgeleid.
"Als ervaringsdeskundige sta je dicht bij de mensen. Je begrijpt beter wat iemand doormaakt. Niet alleen de praktische problemen, maar ook de emoties die daarbij horen. Je ziet de menselijke kant. De training heeft mij geholpen om mijn blik verder te verbreden. Soms hebben mensen vooral behoefte aan iemand die echt luistert en begrijpt wat er achter een situatie zit. Een andere keer moet je vooral vragen stellen en bestaande aannames ter discussie stellen."
Ervaringsdeskundige Geldzorgen en Gezondheid en Sleutelpersoon Gezondheid.

Ook in 2026 hebben we meerdere trainingen gegeven voor sleutelpersonen.
"Ik heb heel erg veel geleerd tijdens de training dat ik in ons mooie Limburg kan gebruiken. Zo willen we een workshop gaan geven voor statushouders om te laten zien hoe belangrijk gezondheid is om goed te kunnen participeren in Nederland."
Deelnemer Basistraining sleutelpersonen

Expertisegebied 4: Invloed van vlucht- en (arbeids)migratieachtergrond op gezondheid

De negatieve invloed van vlucht- en (arbeids)migratieachtergrond op gezondheid kan er op verschillende manieren uitzien. Inmiddels heeft ongeveer 28% van de Nederlanders een migratieachtergrond. Deze groep is heel divers en omvat onder andere mensen die zijn gevlucht, voor werk naar Nederland zijn gekomen, studenten en mensen die zelf of van wie de (voor)ouders naar Nederland zijn gemigreerd.

Onderliggende factoren die van invloed zijn op kansen op gezondheid verschillen per situatie. Daarom vraagt deze diversiteit om een genuanceerde aanpak. Zo spelen voor sommige mensen binnen deze groep factoren mee van vóór de migratie. Het gaat dan bijvoorbeeld om taalniveau, culturele overtuigingen of perceptie van ziektebeelden of trauma's vanuit de reden van vlucht of migratie. Bij

anderen spelen ook factoren mee van ná de migratie. Het gaat dan bijvoorbeeld over omstandigheden in de opvangketen, onzekerheid over verblijfstatus, onveilige woon- en werkomstandigheden bij arbeidsmigranten of ervaringen van discriminatie.

Het is daarom belangrijk om aan te sluiten bij deze verschillende omstandigheden en behoeften van mensen, maar ook bij de manieren waarop het huidige systeem mensen uitsluit.

De maatschappelijk opgave
Volwassenen en kinderen die als vluchteling naar Nederland zijn gekomen hebben vaak al jarenlang minder toegang tot passende zorg, ondersteuning en preventie, terwijl ze tegelijkertijd meer risico lopen op gezondheidsklachten, zowel fysiek als mentaal.

Arbeidsmigranten en hun gezinnen lopen ook een groter risico op gezondheidsklachten. Zij ervaren ook vaker belemmeringen bij het vinden en gebruiken van passende zorg, ondersteuning en preventie.
Stereotypering en impliciete bias komt vaker voor bij mensen met een migratieachtergrond. Discriminatie en sociale uitsluiting zijn oorzaken van verminderde mentale en fysieke gezondheid en kunnen doorwerken in toegang tot en het vertrouwen in de zorg. Daarnaast zien we verschillen in communicatie, diagnostiek, behandeling en zorggebruik.

Zorg, preventie en ondersteuning sluiten niet altijd goed aan of zijn minder toegankelijk, o.a. door taalbarrières, onbekendheid met het Nederlandse zorgsysteem en discriminatie. Ook sociale problemen, zoals financiële zorgen, huisvestingsproblemen en stress, hebben invloed op gezondheid en welzijn. Deze omstandigheden leiden tot grotere gezondheidsverschillen en ongelijke kansen voor deze volwassenen en kinderen.

Onze ambitie

We streven ernaar dat preventie, zorg en ondersteuning ook voor mensen die naar Nederland gevlucht of voor werk naar Nederland gekomen zijn toegankelijk, inclusief en passend is en dat deze mensen zo dezelfde kansen hebben op gezondheid en welzijn als andere inwoners van Nederland. Dat professionals, gemeenten en andere betrokken partijen oog hebben voor de specifieke situatie van mensen met een vlucht- of (arbeids)migratieachtergrond en beter toegerust zijn om aan te sluiten bij hun behoeften.
Daarnaast streven we naar het eerder herkennen, bespreekbaar maken en structureel tegengaan van uitsluiting van zorg, preventie en ondersteuning, ook door bijvoorbeeld discriminatie.

Impact en resultaten

- We houden onze kennisbasis actueel rondom de gezondheid en het gebruik van preventie, zorg en ondersteuning van mensen met een vlucht-, of migratieachtergrond, inclusief redenen en vormen van uitsluiting.
- De effecten van opvang-, migratie- en inburgeringsbeleid op gezondheid zijn beter zichtbaar en geagendeerd.
- Beleid, organisaties en professionals in zorg, welzijn, onderwijs en overheid beschikken over handelingsperspectieven (kennis, praktische handvatten en handelingsperspectieven) om de gezondheid van mensen met een vlucht- of migratieachtergrond te verbeteren.
- Er is meer aandacht voor de invloed van wonen, werken, inkomen en sociale omstandigheden op gezondheid van arbeidsmigranten bij beleidsmakers, GGD-medewerkers en professionals in publieke gezondheid.

In de praktijk werken we aan:

Kennisontwikkeling

- verzamelen, actualiseren en ontwikkelen van kennis over de gezondheid van en zorg voor mensen die gevlucht zijn. Profijtgroepen zijn zowel mensen in de asiel- en Oekraïne-opvang, als statushouders in de gemeente en mensen zonder verblijfsvergunning;
- onderzoek naar verbetermogelijkheden van toegang tot de huisartsenzorg voor statushouders;
- actuele kennisproducten over gezondheid, welzijn en toegang tot zorg en preventie voor arbeidsmigranten en hun kinderen (intern en extern);
- bijhouden en benutten van het Pharos-panel Discriminatie om uitsluitingsmechanismen en passende oplossingen inzichtelijk te maken.

Kennisdeling en -implementatie

- een sterk netwerk van kennis-, beleids- en praktijkpartners, zoals ministeries van J&V, SZW, VWS, Divosa, VNG, Vluchtelingenwerk, COA, GZA, GGD GHOR Nederland, JGZ en anderen rondom de gezondheid van mensen met een vlucht-, of migratieachtergrond;
- het Landelijk overleg gezondheid arbeidsmigranten waarin de belangrijkste landelijke stakeholders kennis, ontwikkelingen en signalen delen;

- ondersteuning van professionals over bespreekbaar maken van gevoelige onderwerpen zoals bijvoorbeeld mentale gezondheid. Dit kan specifiek zijn op gerichte onderwerpen als de inburgeringsperiode of AMV'ers;
- ondersteunen van gemeenten, Work in NL (WIN)-punten, uitzendbureaus en vertegenwoordigers van arbeidsmigranten en (zorg)professionals met kennis, advies en handelingsperspectieven;
- ondersteuning van huisartsenteams met kennis, tools en handelingsperspectieven om beter rekening te houden met de invloed van cultuur en migratiegeschiedenis op gezondheid met Huisarts-Migrant.

Kennisverbinding

- in kaart brengen en delen van voorbeelden van bestuurders uit verschillende zorgsectoren waarin zij laten zien hoe zij werken aan veilige meldstructuren, inclusieve richtlijnen, intervisie en heldere normstelling;
- sterkere samenwerking met arbeidsmigranten, sleutelpersonen en maatschappelijke organisaties om praktijkervaringen en ervaringskennis beter te integreren in beleid en uitvoering.

Kennisagendering

- structurele aandacht voor de impact van discriminatie op gezondheid en toegang tot zorg;
- bewustwording van de impact van beleid als het migratiepact en asielwetten op de (mentale) gezondheid van volwassenen en kinderen in de opvang én in de gemeente.

Doorlopende initiatieven binnen de VWS-instellingssubsidie
Binnen de instellingssubsidie voert Pharos een aantal doorlopende initiatieven uit. Deze vallen onder een van de vier expertisegebieden, maar hebben een langjarig karakter waarover specifieke afspraken zijn met VWS (door allocatie van middelen binnen instellingssubsidie). Voor de Leerinfrastructuur Kansrijke Start zijn door VWS expliciet extra middelen toegekend in 2027 en worden in een afzonderlijke activiteit binnen de instellingssubsidie aangevraagd. De doorlopende initiatieven zijn de volgende:

Leerinfrastructuur Kansrijke Start Deze bouwen we verder uit als hét netwerk voor kennisdeling, leren en ontwikkelen rondom de eerste 1.000 dagen. Vanuit Pharos ondersteunen we lokale en regionale coalities met toegankelijke kennis, advies op maat, praktische handvatten en mogelijkheden voor uitwisseling[9]. Onze inzet richt zich op drie samenhangende pijlers:

- de lerende praktijk: groeiende vraag naar leertrajecten, kennisbijeenkomsten en praktijkuitwisseling gaan we sterker samen met onze netwerkpartners vormgeven tot een actieve leercommunity;
- het online platform: www.kansrijkestart.nl als centrale vindplaats voor actuele en betrouwbare kennis. We investeren in doorontwikkeling, verdere integratie met 1Sociaaldomein, gebruiksvriendelijkheid en innovatieve toepassingen van AI;
- de advies- en ondersteuningsfunctie voor coalities: we begeleiden coalities bij actuele vraagstukken en richten ons hoofdzakelijk op de regionale trekkers, differentiëren ons aanbod naar de ontwikkelfase van coalities en zetten in op duurzame samenwerking.

Alliantie Gezondheidsvaardigheden: een netwerk van ruim 145 partners uit zorg, welzijn en andere sectoren. Pharos is coördinator van het netwerk. Vanuit het netwerk en via netwerkbijeenkomsten werken we aan zorg en preventie die voor iedereen vindbaar, begrijpelijk en toepasbaar is. De hoofddoelen zijn:

- het thema gezondheidsvaardigheden op de agenda te zetten binnen en buiten onze organisaties;
- samenwerking te stimuleren tussen zorg-, welzijns- en maatschappelijke organisaties;
- kennis en ervaringen uit te wisselen om samen te leren en werkzame aanpakken te delen.

Gezondheidsvaardigheden.nl is het online platform van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden. De site biedt materialen, tips en inspirerende voorbeelden om de gezondheidsvaardigheden van organisaties te bevorderen.

Focal Point Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) Pharos is het landelijke Focal Point VGV waarbinnen wij de VGV-keten versterken door kennis over VGV te ontwikkelen en verspreiden, vaardigheden van professionals te versterken en de samenwerking te bevorderen. Daarnaast geven we advies bij specifieke casussen. We richten ons hierbij op drie niveaus, namelijk op het niveau van beleidsmakers, organisaties en professionals. Dit met als doel om meisjes, die onder het

[9] De exacte invulling hiervan is afgestemd met het beleidsteam Kansrijke Start binnen VWS.

Nederlandse recht vallen, geen risico te laten lopen op VGV én vrouwen en meisjes die zijn besneden toegang te bieden tot passende zorg en ondersteuning. Pharos doet dit alles in nauwe samenwerking met FSAN en sleutelpersonen van FSAN.

Ondersteuning aan gemeenten: lokale en regionale aanpakken In het verlengde van het programma GezondIn, dat Pharos, in samenwerking met Platform 31, jarenlang heeft uitgevoerd, ondersteunen we gemeenten en GGD'en in het formuleren van beleid en het sturen en faciliteren van de uitvoering in het terugdringen van gezondheidsverschillen.

Hierin werken we aan de volgende doelen:

- In AZWA-regioplannen en in gemeentelijke beleidsstukken worden visie en doelen op het verkleinen van gezondheidsverschillen duidelijk geformuleerd.
- Gemeenten en regio's werken bewust samen met inwoners, ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen om beleid rondom gezondheid aan te sluiten op de omstandigheden van mensen in meer kwetsbare posities.
- Gemeenten werken aan integrale gecombineerde aanpakken in samenwerking met andere beleidsdomeinen zoals sociaal domein, bestaanszekerheid, wonen en wijken.
- Gemeenten durven te differentiëren en 'ongelijk te investeren'.

4.3 Hoofdactiviteit 3: (Kennis)ecosysteem van de toekomst

Werken aan het (Kennis)ecosysteem van de toekomst
De complexiteit van de samenleving, en daarmee de maatschappelijke opgaven, neemt toe. Om te komen tot passende en waardegedreven oplossingen vraagt dat van alle partijen dat zij een rol nemen en spelen in het (kennis)ecosysteem. In tijden van schaarste op alle terreinen is het cruciaal dat gelijkwaardig en slimmer samenwerken de norm wordt.

We bewegen ons als Pharos in een kennis ecosysteem met diverse kennisinstituten en expertisecentra. In 2026 zijn kennisinstituten en expertisecentra op het gebied van gezondheid verenigd in de NKGS, de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving. Ook werken een aantal kenniscentra samen aan het gezamenlijk ontsluiten van onze kennis. In 2027 willen we de samenwerking met deze kennisinstituten en expertisecentra versterken. Dit zowel gericht op samenwerking op de inhoudelijke kennisthema's als op de bedrijfsmatige kant (efficiënte inzet van personeel en middelen). Zodanig dat we samen bouwen aan een gelijkwaardig (kennis)ecosysteem van formele en informele organisaties. Daarnaast sluiten we aan bij maatschappelijke bewegingen in het veld gericht op het verkleinen van gezondheidsverschillen zodat we meer slagkracht hebben. In 2027 richten we ons hierbij op de samenwerking met de Samenwerkende Gezondheidsfondsen en de Federatie voor Gezondheid.

Impact en resultaten
Een kennisecosysteem waarin op basis van gelijkwaardige samenwerking handelingsperspectief geboden wordt aan professionals, organisaties, bestuurders en beleidsmakers. Onze expertise is complementair en onderscheidend van andere kennisinstituten en maatschappelijke initiatieven. We bieden onze expertise in de toekomst geïntegreerd(er) aan de gebruiker aan.

In de praktijk werken we aan
- samen met andere landelijke kennis- en ondersteuningsinstellingen rond preventie, gezondheid en sociale basis (Kenniscentrum Sport & Bewegen, Movisie, Pharos, Trimbos, Voedingscentrum, Veiligheid.nl, JOGG, GGD GHOR Nederland, RIVM, VNG, VSG en Platform Sociaal Domein) een werkwijze ontwikkelen om GGD'en en gemeenten passend en efficiënt te ondersteunen met integrale kennis over gezond leven. We zetten met elkaar in op het realiseren van samenwerkingsafspraken die zorgen voor meer samenhang, meer impact en betere benutting van elkaars kracht;
- intensiveren van de (lokale) samenwerking met Trimbos en JOGG op het thema gezond en kansrijk opgroeien zodat kennis, netwerken en werkwijzen elkaar versterken;
- samenwerken met Rutgers en SOA Aids Nederland aan een toegankelijke en cultuursensitieve aanpak voor relationele en seksuele vorming van nieuwkomersjongeren;

- samen met LOWAN kennis over gezondheid, welbevinden en kansengelijkheid toegankelijk maken via bestaande ondersteuningsnetwerken voor nieuwkomerscholen en regulier onderwijs;
- met het UAF bijdragen aan deskundigheidsbevordering en kennisdeling rondom welzijn, participatie en onderwijskansen van vluchtelingstudenten in het mbo;
- met SAMAH onderwijsprofessionals ondersteunen bij het beter herkennen en begeleiden van alleenstaande minderjarige vluchtelingen en hun ervaringen vertalen naar de onderwijspraktijk;
- samenwerken met de Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF) aan de Gezondheidstransitie die we gezamenlijk willen bewerkstelligen;
- samenwerken met de Federatie voor Gezondheid, waar mogelijk in samenhang met SGF;
- verkennen op welke bedrijfsmatige gebieden verdergaande samenwerking met kennisinstituten mogelijk is om zo ook bij te dragen aan een efficiëntere bedrijfsvoering en vitale en gezonde organisatie voor onze medewerkers;
- samenwerken met de mensen en gemeenschappen om wie het gaat: actief verbinden met burgerinitiatieven, gemeenschappen, en meer.

5 Tot slot

Met dit werkprogramma hebben wij een nadere concretisering gegeven van de activiteiten, resultaten en impact in 2027. Gedurende de planperiode van ons strategiedocument 2027 – 2030 gaan wij (onder andere op basis van monitoring, evalueren en leren) zorgen voor een continu proces van planvorming en verantwoording om de grootste maatschappelijke waarde te kunnen creëren. Ieder kwartaal vindt bespreking plaats tussen VWS en Pharos over werkprogramma en actuele ontwikkelingen. Op hoofdlijnen houden we de volgende jaarcyclus aan:

- uiterlijk 1 oktober 2026: werkprogramma 2027, inclusief begroting aanbieden aan VWS;
- In juni 2027: verantwoording 2026, inclusief eerste inzichten 2027 en indien nodig aanvullingen in relatie tot werkprogramma 2028 aanbieden aan VWS;
- uiterlijk 1 oktober 2027: begroting 2028 aanbieden aan VWS. Wanneer de begroting of actualiteiten daartoe aanleiding geven, lichten we inhoudelijke keuzes nader toe;
- in juni 2028: verantwoording 2027, inclusief eerste inzichten 2028 en wanneer nodig aanvullingen in relatie tot werkprogramma 2029 aanbieden aan VWS;
- uiterlijk 1 oktober 2028: begroting 2029 aanbieden aan VWS. Als de begroting of actualiteiten daartoe aanleiding geven, lichten we inhoudelijke keuzes nader toe;
- in juni 2029: verantwoording 2028, inclusief eerste inzichten 2029 en indien nodig aanvullingen in relatie tot werkprogramma 2030 aanbieden aan VWS;
- uiterlijk 1 oktober 2029: begroting 2030 aanbieden aan VWS. Als de begroting of actualiteiten daartoe aanleiding geven, lichten we inhoudelijke keuzes nader toe.

Over het werkprogramma 2027 is afgestemd met Maarten Lemmink en Tim Hoek.

Wij zien uit naar het, samen met VWS, alle partners en betrokkenen, vergroten en inzetten van onze expertise. Zodat we samen iedere dag een stapje dichter bij het realiseren van ons gewaagd doel komen:

Dat in 2040 iedereen in Nederland gelijkwaardige toegang heeft tot gezondheid en zorg, omdat het systeem zo is beïnvloed dat rechtvaardigheid niet langer een ideaal is maar een maatschappelijke standaard**.**

Lees meer over onze nieuwe strategische koers